

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРИНЦИПУ ПРОЗОРОСТІ ТА ПУБЛІЧНОСТІ ПІД ЧАС МОБІЛІЗАЦІЇ**IMPLEMENTATION OF THE PRINCIPLE OF TRANSPARENCY
AND PUBLICITY DURING MOBILIZATION**

Зінич Л.В., к.ю.н.,

доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Бурлак О.В., к.ю.н.,

доцент кафедри конституційного, міжнародного та адміністративного права
Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника

Стаття присвячена дослідженню значення та ролі принципу прозорості та публічності під час мобілізації. У статті розглядається історія становлення мобілізації в Україні. Показано, що мобілізаційне законодавство України розвивалося під впливом різних факторів, але найбільший вплив мала агресія росії.

Мобілізація – це надзвичайний захід, який передбачає обмеження прав і свобод громадян. Тому забезпечення законності під час мобілізації є одним з найважливіших завдань держави. Одним із важливих принципів забезпечення законності під час призову на військову службу у період мобілізації є принцип прозорості та публічності.

У статті визначено, що прозорість та публічність під час мобілізації – це відкритість та доступність інформації про мобілізацію для всіх громадян. Реалізація цього принципу передбачає такі заходи: 1) публічне опублікування інформації про порядок та підстави призову. Громадяни повинні мати можливість дізнатися про свої права та обов'язки під час призову; 2) залучення громадськості до контролю за дотриманням законності під час призову. Громадські організації та громадяни можуть ініціювати розслідування випадків порушення законності під час призову; 3) використання засобів масової інформації для поширення інформації про призовну кампанію. Цей захід дозволяє донести інформацію про призовну кампанію до широкого кола громадян.

У статті також розглядаються проблеми, які перешкоджають повній реалізації принципу прозорості та публічності під час мобілізації в Україні. Зокрема, інформація про мобілізаційну кампанію іноді є неповною або неточною. Також не завжди є можливість для громадськості ефективно контролювати дотримання законності під час призову.

Як підсумок зазначено, що для покращення реалізації принципу прозорості та публічності під час мобілізації в Україні необхідно забезпечити доступ громадян до повної та точної інформації про призовну кампанію та створити механізми для ефективного контролю громадськості за дотриманням законності під час мобілізації. Ці заходи сприятимуть зміцненню законності та правопорядку під час призову на військову службу у період мобілізації.

Ключові слова: законність, призов на військову службу, мобілізація, публічність і прозорість призову, громадський контроль.

The article discusses the importance and role of transparency and public disclosure during mobilization. It explores the history of mobilization in Ukraine, highlighting the influence of Russian aggression on the country's mobilization legislation.

Mobilization is an extraordinary measure that restricts the rights and freedoms of citizens, so ensuring legality during mobilization is crucial. One of the key principles in ensuring legality during conscription in times of mobilization is transparency and public disclosure. This principle entails the following measures: 1. Publicly publishing information about the procedures and grounds for conscription, allowing young citizens to be aware of their rights and obligations. 2. Regular monitoring to ensure compliance with the law during conscription, which can be conducted by civil organizations and citizens. 3. Utilizing mass media tools to disseminate information about the conscription campaign, reaching a wide audience of citizens.

The article discusses problems that hinder the full implementation of transparency and public accountability during mobilization in Ukraine. Specifically, information about the mobilization campaign is sometimes incomplete or inaccurate. Additionally, there is not always the opportunity for the public to effectively monitor compliance with the law during conscription. In conclusion, it is stated that in order to improve the implementation of transparency and public accountability during mobilization in Ukraine, it is necessary to ensure citizens' access to complete and accurate information about the conscription campaign and create mechanisms for effective public oversight of compliance with the law during mobilization. These measures will contribute to strengthening legality and law enforcement during conscription for military service during mobilization.

Key words: legality, conscription, mobilization, public accountability, transparency of conscription, public control.

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану, питання реалізації принципу прозорості та публічності під час мобілізації набуває особливої актуальності. Враховуючи швидку зміну настроїв населення, ефективна взаємодія між владою та громадськістю стає ключовою для забезпечення стабільності та довіри. Технологічний прогрес і міжнародний вимір мобілізації вимагають нових стратегій, а врахування наявних проблем мобілізації правового та організаційного характеру підкреслює необхідність розгляду даної теми. Такий підхід до питань прозорості та публічності в контексті мобілізації є важливим для забезпечення не лише внутрішньої стабільності, але й формування довіри міжнародної спільноти в умовах невизначеності та загрози.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню принципу прозорості та публічності під час мобілізації присвячували увагу наступні вітчизняні науковці: Поляков С. Ю., Савинець О. Ю., Родченко Л. М., Терещук Г. А., Єзарницька Ю. К. та інші.

Досягнення прогресу у реалізації принципу прозорості та публічності під час мобілізації вимагає комплексного

підходу, що об'єднує зусилля держави та громадськості. Дослідження в цьому напрямку важливе для створення ефективних та стійких механізмів управління в умовах мобілізації.

Виклад основного матеріалу. В Україні інститут мобілізації запроваджений у 1993 році, прийняттям Закону України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» [1]. Агресія росії проти України у 2014 році стала ключовим моментом у розвитку даного інституту. Мобілізація була оголошена двічі, перший раз у 2014 і другий раз у 2022 році. Обидва рази мобілізація проводилась з метою доукомплектування Збройних Сил України для відсічі російської агресії.

З цієї причини Верховна рада України протягом останніх років активно вносить зміни до мобілізаційного законодавства. До прикладу у червні 2023 року було прийнято Закон України «Про внесення змін до Закону України «Про військовий обов'язок та військову службу» [2], але до сьогодні Президент України ще не підписав даний закон. Аналізуючи рішення та події за 2022–2023 роки,

що мають важливий вплив на забезпечення законності варто виділити наступні: 1) у січні 2023 року набрала чинності Постанова Кабінету Міністрів України «Порядок організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних, та резервістів» [3], що передбачає використання цифрових інструментів військового обліку шляхом запровадження Єдиного державного реєстру призовників, військовозобов'язаних та резервістів, що повинно посилити законність; 2) уточнено перелік підстав для відстрочки від призову на військову службу під час мобілізації для різних категорій осіб, відповідно до статті 23 Закону «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію».

Як зазначає С. П. Тимофєєв «Прозорість можна визначити як заборону органам публічної влади приховувати від громадськості певну інформацію, яка становить суспільний інтерес, стосується виконання органом його повноважень, або ж вимогу максимально доступно сформулювати цю інформацію» [4, с. 260].

Процес призову та мобілізації повинен бути проведений у прозорий спосіб. Громадяни повинні бути належним чином інформовані про вимоги, процедури та строки призову, а також про свої права та можливості. Інформація про призов повинна бути доступною громадськості, щоб забезпечити контроль і недопущення фактів порушення законності.

За відсутності інформаційної відкритості під час призову у період мобілізації виникають істотні ризики спотворення прав громадян на інформацію та приховування корупційних діянь і уникнення відповідальності за їх вчинення, що в цілому знижує ефективність призову. Зазначені негативні явища не сприяють довірі громадян до Центрів комплектування та соціальної підтримки.

Загальною метою прозорості та публічності під час призову на період мобілізації є забезпечення справедливого та ефективного процесу, який дотримується принципів гендерної рівності та прав людини, забезпечує безпеку громадян і зберігає довіру до влади.

Іншими словами прозорість означає, що всі громадяни України мають право знати про те, як відбувається призов, хто і за якими критеріями призначається на військову службу.

Публічність означає, що призов повинен проходити з дотриманням принципів відкритості та доступності інформації. Громадяни України мають право отримувати інформацію про призов, зокрема про: 1) порядок призову; 2) критерії відбору; 3) порядок оскарження рішень про призов.

Контроль громадськості та громадських організацій під час призову на військову службу у період мобілізації є важливим фактором забезпечення прозорості та справедливості цього процесу. Громадські організації та незалежні міжнародні спостерігачі можуть здійснювати контроль процесу мобілізації та забезпеченні законності. Вони можуть спостерігати за процедурами призову, взаємодіяти з громадянами та військовими посадовцями, допомагати вирішувати спірні ситуації та дотримуватися законодавства.

Відповідно до ст. 10 Закону України «Про національну безпеку» [5] громадяни України беруть участь у здійсненні цивільного контролю через громадські об'єднання, членами яких вони є, через депутатів місцевих рад, особисто шляхом звернення до Уповноваженого Верховної ради України з прав людини або до державних органів у порядку встановленому Конституцією України, Законом «Про громадські об'єднання» та іншими законами України. Сфера громадського нагляду може бути обмежена виключно Законом України «Про державну таємницю».

В Україні контроль громадськості здійснюється за допомогою таких механізмів:

– Контроль громадських організацій. Кабінет Міністрів України закликає громадські організації долучатися до контролю за призовом на військову службу. Громад-

ські організації можуть відвідувати Територіальні центри комплектування та соціальної підтримки, проводити роз'яснювальну роботу серед населення та приймати повідомлення про порушення прав людини.

– Контроль засобів масової інформації, які можуть відігравати важливу роль у забезпеченні прозорості призову на військову службу. Вони можуть висвітлювати процес призову, збирати інформацію про порушення прав людини та інформувати громадськість про стан дотримання законодавства.

– Контроль правоохоронних органів. Правоохоронні органи несуть відповідальність за забезпечення дотримання законності під час призову на військову службу. Вони можуть проводити перевірки Центрів комплектування та соціальної підтримки та реагувати на повідомлення про порушення прав людини.

У період мобілізації в Україні громадський контроль є особливо важливим. У цей час зростає ризик порушення прав людини, зокрема незаконних затримань та примусового проходження медичної комісії. Громадські організації, медіа та правоохоронні органи повинні посилити свої зусилля щодо забезпечення прозорості та справедливості призову на військову службу.

Серед проблемних питань, які перешкоджають повній реалізації принципу прозорості та публічності під час мобілізації в Україні:

1. Неповнота та неточність інформації про порядок та підстави призову. Іноді інформація про призовну кампанію є неповною або неточною. Це може призвести до того, що громадяни не будуть розуміти своїх прав та обов'язків під час призову, що може створити сприятливі умови для порушення законності.

2. Відсутність чітких механізмів для залучення громадськості до контролю за дотриманням законності під час призову. Громадські організації та громадяни мають право контролювати дотримання законності під час призову. Однак на сьогоднішній день відсутні чіткі механізми для реалізації цього права. Це може призвести до того, що громадськість не зможе ефективно контролювати дотримання законності під час призову.

3. Недостатнє використання засобів масової інформації для поширення інформації про призовну кампанію. Засоби масової інформації відіграють важливу роль у поширенні інформації про призовну кампанію. Однак на сьогоднішній день недостатньо використовується потенціал засобів масової інформації для поширення інформації про призовну кампанію. Це може призвести до того, що інформація про призовну кампанію не буде донесена до широкого кола громадян.

3 метою вирішення проблемних питань варто було б внести зміни у законодавство України у сфері мобілізації з метою забезпечення повної та точної інформації про порядок та підстави мобілізації. А також розробити та впровадити чіткі механізми для залучення громадськості до контролю за дотриманням законності під час цього процесу. Громадські організації та громадяни мають бути забезпечені доступом до інформації про мобілізацію та мають мати можливість ініціювати розслідування випадків порушення законності. Ще одним заходом є збільшення використання засобів масової інформації, які повинні бути активно залучені до поширення інформації про мобілізацію.

Як підсумок зазначено, що принцип прозорості та публічності під час мобілізації є одним з найважливіших. Для покращення реалізації принципу прозорості та публічності під час мобілізації в Україні необхідно забезпечити доступ громадян до повної та точної інформації про призовну кампанію та створити механізми для ефективного контролю громадськості за дотриманням законності під час призову. Ці заходи сприятимуть зміцненню законності та правопорядку під час призову на військову службу у період мобілізації.

ЛІТЕРАТУРА

1. Про мобілізаційну підготовку і мобілізацію: Закон України від 21.10.1993 року № 3543-XII. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3543-12#Text> (дата звернення: 20.11.2023 р.).
2. *Верховна Рада України* прийняла Закон щодо зменшення граничного віку перебування громадян на військовому обліку призовників з 27 до 25-річного віку. URL: <https://www.rada.gov.ua/news/razom/237142.html> (дата звернення: 12.11.2023 р.).
3. Про затвердження «Порядку організації та ведення військового обліку призовників, військовозобов'язаних та резервістів»: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 грудня 2022 року № 1487. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1487-2022-%D0%BF#Text> (дата звернення: 15.11.2023 р.).
4. Тимофеев С.П. Загальні засади забезпечення відкритості та прозорості органів публічної влади. *Публічна адміністрація та регіональний розвиток*. С. 251–278. URL: <https://pard.mk.ua/index.php/journal/article/view/242/201> (дата звернення: 13.11.2023 р.).
5. Про національну безпеку: Закон України від 21.06.2018 р. № 2469-VIII. / *Верховна Рада України*. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#top> (дата звернення: 18.11.2023 р.).